

Diskriminering og sosial ekskludering av skeive med innvandrerbakgrunn

Discrimination and Social Exclusion of Queer Migrants in Norway

Helga Eggebø

Forsker II, Nordlandsforskning

heg@nforsk.no

Henrik Karlstrøm

Seniorrådgiver, NTNU Universitetsbiblioteket

henrik.karlstrom@ntnu.no

Elisabeth Stubberud

Postdoktor, Institutt for pedagogikk og livslang læring, NTNU

elisabeth.stubberud@ntnu.no

Sammendrag

Denne artikkelen presenterer funn fra en undersøkelse om levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge. Med utgangspunkt i et interseksjonelt perspektiv analyserer vi 251 respondenters erfaringer med diskriminering og sosial ekskludering. Resultatene viser at over halvparten rapporterte om negative kommentarer eller handlinger fordi de bryter med normer for kjønn eller seksualitet, og noen flere på grunn av innvandrerbakgrunn. Om lag 1 av 3 rapporterte om opplevelser av ekskludering fra minoritetsmiljø fordi de er skeive, og 1 av 5 om eksklusjon fra skeive miljøer på grunn av innvandrerbakgrunn. Disse sammenhengene mellom sosial ekskludering og den doble minoritetsstatusen til skeive med innvandrerbakgrunn har i liten grad blitt undersøkt systematisk med kvantitative data tidligere. Kvantitative undersøkelser basert på selvrekrutterte utvalg – slik denne studien er et eksempel på – utgjør et viktig supplement til kvalitativ forskning på den ene siden og representative undersøkelser på den andre. Basert på de empiriske analysene i artikkelen drøfter vi hvordan kontekstsensitive interseksjonelle perspektiver kan kombineres med kvantitative metoder som tradisjonelt har vært rettet mot generaliserbare funn.

Nøkkelord

Lgbtis, skeiv, levekår, innvandrerbakgrunn, interseksjonalitet, diskriminering

Abstract

This article presents findings from a study of living conditions among queer migrants in Norway. Taking intersectionality as our starting point, we analyse 251 respondents' experiences of discrimination and social marginalisation. Findings show that more than half of the respondents reported experiences with negative treatment or comments due to gender identity or sexual orientation, and even more due to their migrant background. Approximately 1 in 3 respondents reported exclusion from ethnic minority communities due to sexual orientation or gender identity, and 1 in 5 found that queer communities are excluding migrants. These forms of social marginalisation and exclusion, tied to double minority status, have not previously been analysed systematically. Surveys based on self-selected samples, like the one we have conducted here, represent an important supplement to qualitative research on the one hand, and representative studies on the other hand. Based on the empirical analyses, we discuss how future research may combine intersectional perspectives that are sensitive to context, with quantitative methods that have traditionally been geared towards generalisable findings.

Keywords

Lgbtiq, queer, living conditions, migrant background, intersectionality, discrimination

Innledning

Juss, teori og politikk på diskrimineringsfeltet har hatt tradisjon for å fokusere på ett og ett diskrimineringsgrunnlag. Kjønn, etnisitet, funksjonsevne, alder, seksuell orientering og kjønnsidentitet har gjerne vært behandlet hver for seg i lovverket, blant forskere og i sosiale bevegelser. I en innflytelsesrik tekst fra 1989 kritiserte jussprofessor og rettighetsaktivist Kimberlé Crenshaw denne tendensen, og argumenterte for at man må forstå hvordan ulike former for diskriminering samvirker. Hun brukte svarte kvinner som eksempel og viste hvordan deres erfaringer marginaliseres innenfor både feministisk og antirasistisk politikk og teori. I feministisk teori er det ofte hvite kvinners erfaringer som står i fokus, og den anti-rasistiske politikken domineres av svarte menn. Når svarte kvinners situasjon usynliggjøres vil enhver reell samfunnsendring være umulig, ifølge Crenshaw. Derfor er det helt avgjørende at man setter søkelys på erfaringene og behovene til de av oss som risikerer å bli utsatt for flere ulike former for diskriminering og marginalisering (Crenshaw 1989).

I løpet av de siste tiårene har begrepet *interseksjonalitet* hatt stor innflytelse i forskningen på likestilling og diskriminering, som en metafor for hvordan ulike former for makt og marginalisering samvirker. De fleste forskningsbidragene har, i likhet med Crenshaw, undersøkt hvordan det å være kvinne samvirker med det å tilhøre en etnisk, religiøs eller rasialisert minoritet (Orupabo 2014). I den nordamerikanske konteksten er det imidlertid gjort et betydelig antall empiriske studier av hva det innebærer å tilhøre både en seksuell minoritet og en rasialisert minoritet (se for eksempel Balsam med flere 2015; Cyrus 2017; Díaz med flere 2001; Han 2008; Kum 2017; Moore 2010; Ocampo 2014). I Norden er levekårene til skeive med innvandrerbakgrunn eller etnisk minoritetsbakgrunn mindre utforsket, men i løpet av de siste årene er det publisert flere empiriske studier (Avrahami 2007; Eggebø, Stubberud og Karlstrøm 2018; Elgvin, Bue og Grønningsæter 2014; Følner, Dehlholm og Christiansen 2015; Høibråten 2018; Narvesen 2010; Stubberud og Eggebø 2020; Stubberud og Akin 2018; Stubberud, Akin og Svendsen 2019).

Denne artikkelen skriver seg inn i tradisjonen etter Crenshaw ved å undersøke diskriminerings erfaringer blant lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og interkjønnpersoner (heretter kalt skeive) med innvandrerbakgrunn i Norge.¹ Analysene er basert på data fra en nettbasert spørreundersøkelse rettet mot skeive med innvandrerbakgrunn, hvor respondentene har svart på spørsmål om sentrale levekårstema som utdanning og arbeid, helse, relasjoner, nettverk, åpenhet, diskriminering og vold (N=251). Resultatene fra spørreundersøkelsen er beskrevet i rapporten «Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn» (Eggebø med flere 2018). I denne artikkelen gjør vi en grundigere analyse av de data som omhandler diskriminering og sosial ekskludering, og søker å besvare følgende spørsmål: Hvilke former for diskriminering og sosial ekskludering opplever skeive med innvandrerbakgrunn i Norge? Hvordan kan erfaringer med diskriminering og sosial ekskludering blant skeive med innvandrerbakgrunn forstås i lys av forskning på diskriminering og interseksjonalitet? For å besvare spørsmålene presenterer vi respondentenes svar på spørsmål om diskriminering i form av negative kommentarer og alvorlige former for arbeidslivsdiskriminering. Vi har undersøkt diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønn og kjønnsuttrykk på den ene siden, og etnisitet, religion og landbakgrunn på den andre siden. Videre analyserer vi respondentenes opplevelser av inkludering og ekskludering i henholdsvis skeive miljøer, blant personer med samme landbakgrunn som dem selv, og i arbeids- og studiemiljøer. Til slutt diskuterer vi studiens hovedfunn og implikasjoner for forskning på sammensatt diskriminering og levekår blant minoritetsgrupper.

Tidligere forskning

Levekårsforskningen viser at det stort sett er små forskjeller i helse og levekår mellom lesbiske, homofile og bifile (lhb-personer) og heterofile (Anderssen og Malterud 2013). I en landsdekkende representativ levekårsundersøkelse oppgav 9 av 10 lhb-personer at de ikke har blitt utsatt for diskriminering på arbeidsplassen, og bare en liten andel rapporterte om vold og trusler (Anderssen med flere 2013). Samtidig rapporterer lhb-personer å bli møtt med negative holdninger og kommentarer, og om høyere forekomst av psykiske lidelser, selvmordstanker og selvmordsforsøk enn heterofile. Blant homofile og lesbiske som rapporterte om vold, mente 4 av 10 homofile menn og 3 av 10 lesbiske kvinner at volden hadde sammenheng med deres seksuelle orientering (Anderssen med flere 2013). Transpersoner i Norge rapporterer om betydelige levekårsutfordringer, spesielt når det gjelder psykisk helse og møte med helsevesen og skole (Helsedirektoratet 2015; van der Ros 2013). I 2019 ble den første levekårsundersøkelsen blant personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling publisert. Av denne framgår det at mange forteller om god livskvalitet, men at psykiske plager og manglende kunnskap og kompetanse i førstelinjetjenesten er et problem (Feragen, Heggeli og Wæhre 2019).

Studier av levekår blant innvandrerbefolkningen i Norge viser at innvandrere har høy tillit til institusjoner og høy grad av tilhørighet i Norge (Vrålstad og Wiggen 2017). Samtidig skiller innvandrerbefolkningen seg fra befolkningen generelt på flere parameter. Både innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn har lavere inntekt enn snittet i befolkningen (Dalgard 2018; Vrålstad med flere 2017). Videre rapporterer om lag én av fem at de har opplevd diskriminering eller negativ forskjellsbehandling basert på innvandrerbakgrunn (Dalgard 2018:103; Vrålstad med flere 2017:168). Personer med innvandrerbakgrunn rapporterer også om høyere forekomst av psykiske helseplager, vold og trusler enn befolkningen ellers (Dalgard 2018; Vrålstad med flere 2017).

Tidligere forskning fra den nordamerikanske konteksten dokumenterer en rekke levekårsutfordringer og komplekse diskrimineringserfaringer blant skeive som tilhører etniske eller rasialiserte minoriteter (Balsam med flere 2011; Cyrus 2017; Kum 2017). En dansk studie av levekår blant lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (lhbt-personer) med innvandrerbakgrunn (Følner med flere 2015) viste at en større andel av denne gruppen rapporterte å ha vært utsatt for diskriminering, vold og voldstrusler sammenlignet med lhbt-personer med majoritetsbakgrunn. Videre fremgikk det at lhbt-personer med minoritetsbakgrunn rapporterte om høyere forekomst av selvmordstanker og selvmordsforsøk, og i større grad enn skeive ellers skjulte informasjon om seksuell orientering og kjønnsidentitet (Følner med flere 2015). Flere amerikanske studier tyder på at skeive som tilhører rasialiserte minoriteter (for eksempel svarte og personer med bakgrunn fra Latin-Amerika) opplever flere levekårsbelastninger og mer diskriminering enn hvite skeive (Balsam med flere 2015; Kim og Fredriksen-Goldsen 2017a; Kim, Jen og Fredriksen-Goldsen 2017b; Whitfield med flere 2014). Disse erfaringene medfører ikke nødvendigvis høyere forekomst av fysiske og psykiske helseplager, noe som muligens kan forklares med beskyttelse i form av støttende nettverk (Cyrus 2017; Kim med flere 2017b).

Et gjennomgangstema i forskningen på feltet er at skeive som tilhører etniske eller rasialiserte minoriteter, kan ha vansker med å finne tilhørighet i sosiale nettverk. Dette fordi man kan møte usynliggjøring og rasistisk diskriminering i skeive miljøer, og homofob og transfob diskriminering i miljøer basert på felles landbakgrunn, etnisitet og/eller religion (Avrahami 2007; Bowleg 2013; El-Tayeb 2012; Følner med flere 2015; Lee og Brotman 2011; Petzen 2004; Riggs 2013; Veenstra 2013). Flere amerikanske studier av svarte homofile og lesbiske viser at mange prioriterer tilhørighet til de (primært streite) svarte miljøene til fordel for deltagelse i skeive nettverk og organisasjoner dominert av hvite. De beskriver usynliggjøring og

rasisme i hvite homomiljøer, samtidig som svarte miljøer gir uvurderlig støtte i møte med sosioøkonomisk marginalisering og rasisme i det amerikanske storsamfunnet (Kum 2017; Moore 2010). En svensk studie fra 2007, basert på intervjuer med lesbiske kvinner med innvandrerbakgrunn, viste imidlertid at informantene følte sterk tilhørighet til lesbiske miljøer, og at relasjoner til landbaserte miljøer var mer kompliserte (Avrahami 2007).

Hvilke former for diskriminering og eksklusjon som oppleves som mest fremtredende vil variere mellom individer, situasjoner, sosiale og geografiske kontekster. Et hovedpoeng synes å være at skeive som tilhører religiøse, etniske eller rasialiserte minoriteter, må navigere i et landskap der man risikerer å bli utsatt for både rasisme og homofobi, og at de benytter ulike strategier for å håndtere dette (Eggebø med flere 2018; Lee med flere 2011). Noen unngår å være åpne eller praktiserer diskresjon for å slippe homofobi og eksklusjon i minoritetsmiljøene (Moore 2010). Andre tar avstand fra religiøse og etniske minoritetsmiljøer, og søker til skeive nettverk og interesseorganisasjoner (Avrahami 2007). Enkelte søker også tilhørighet i nettverk som består av skeive med minoritetsbakgrunn, og bruker dette som utgangspunkt for å konfrontere både rasisme (inkludert islamofobi) og homofobi, i storsamfunnet så vel som i minoritetsmiljøene (El-Tayeb 2012; Lee med flere 2011; Petzen 2004).

Metode

Sosialfilosofiske og juridiske betraktninger har stått sentralt i mye av interseksjonalitetsforskningen og her diskuteres hvilke metaforer og forståelser av kategorisering og makt som ligger til grunn for interseksjonalitetsperspektiver (Orupabo 2014). Et økende antall empiriske studier undersøker hvordan ulike diskrimineringsdimensjoner samvirker, og det er en pågående faglig debatt om hvilke tilnærminger, metoder og modeller som er best egnet til slike undersøkelser (se blant annet Choo og Ferree 2010; McCall 2005; Merlo 2018; Parent, Deblaere og Moradi 2013; Scott og Siltanen 2017; Warner 2008). Denne artikkelen er basert på analyser av data fra en nettbasert spørreundersøkelse blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge. Undersøkelsen var en del av et forskningsprosjekt om levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn som også inkluderte en kvalitativ intervjuundersøkelse (Eggebø med flere 2018). Den kvantitative undersøkelsen ble besvart av 251 personer fra midten av februar til april 2018.

Spørreskjemaet tok utgangspunkt i et forslag utarbeidet av Norman Anderssen, Liliana Buer, Oyeniyi S. Olaniyan og Kirsti Malterud (2016) i rapporten «Kartlegging av levekår blant lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Et indikatorsett for ti års oppfølging».² Vi har lagt oss tett opp til eksisterende undersøkelser med tilgrensende tematikk fordi dette kan bidra til å gjøre undersøkelsen mer sammenlignbar. Det å være skeiv med innvandrerbakgrunn kan innebære å bli utsatt for diskriminering langs (minst) to dimensjoner, og dette har vi forsøkt å fange opp i undersøkelsen. For det første har vi spurt om diskriminering og ekskludering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. For det andre har vi spurt om diskriminering og ekskludering på grunn av innvandrerbakgrunn.

Spørreskjemaet og invitasjoner til å delta ble distribuert på norsk, engelsk, polsk og arabisk. Rekruttering foregikk gjennom forskernes eget nettverk, interesseorganisasjoner og bredere kampanjer i sosiale media: Invitasjoner til å delta ble i sendt til en rekke enkeltpersoner og organisasjoner. Skeiv Verden – en nasjonal interesseorganisasjon for lesbiske, homofile, bifile, trans-, interkjønn- og queerpersoner (lhbtqi) med minoritetsbakgrunn – har bistått i rekrutteringsprosessen ved å oppfordre sine medlemmer til å svare på spørreundersøkelsen og ved å ha gjort datamaskiner tilgjengelig for medlemmer i forbindelse med medlemsmøter. Vi valgte også å betale for målrettet annonsering på Facebook og nettstedet Gaysir.

Rekruttering til spørreundersøkelsen er basert på selvseleksjon. Respondentene må selv

ha bestemt seg for at de er i målgruppen for undersøkelsen, og så besvart spørreskjemaet. Det kan være flere grunner til å ikke bli omfattet av en spørreundersøkelse som dette. Man kan føle seg ukomfortabel med å plassere seg selv i denne gruppen, ikke befinne seg i rekrutteringsgrunnlaget til undersøkelsen fordi man ikke er del av nettverkene hvor den ble spredd, ikke være opptatt av problemstillingen, eller ikke beherske noen av språkene undersøkelsen foregikk på. Undersøkelsen tok også ganske lang tid, og selv om det var høy gjennomføringsgrad blant de som startet, kan informasjonen om at det kunne ta opp til en halvtime å delta ha virket avskrekkende på noen. Alt dette betyr at det er en risiko for at de som har svart, ikke er representative for populasjonen som helhet. Samtidig er det vanskelig å si om dette innebærer en systematisk skjevhet i utvalgets responser, og i så fall hvilken vei en slik skjevhet vil slå ut, siden det mangler empirisk forskning på hvordan populasjonen av skeive med innvandrerbakgrunn fordeler seg på typiske sosioøkonomiske variabler som inntekt, utdanningsnivå, tilknytning til arbeidslivet og lignende.

Denne usikkerheten rundt representativiteten til utvalget for gruppen skeive med innvandrerbakgrunn byr også på utfordringer i eventuelle sammenligninger med befolkningen for øvrig. Vårt utvalg er ungt og lever i større grad alene sammenliknet med majoritetsbefolkningen. Respondentene er høyt utdannet, men har lav inntekt og arbeidsdeltakelse.³ Utvalget vårt skiller seg dermed betydelig fra befolkningen for øvrig når det gjelder demografi og sosioøkonomi (se tabell 1 for fordelinger på bakgrunnsvariabler, eller tilhørende anonymiserte datasett for svarfordeling på samtlige spørsmål i undersøkelsen). Selv om vi vet mer om hvordan forskjellige undergrupper av befolkningen generelt har det langs relevante levekårsdimensjoner, er det utfordrende å gjøre analyser som tar høyde for komplekse samspillseffekter mellom forskjellige sosioøkonomiske og andre variabler med dette datagrunnlaget. Derfor har vi valgt å fokusere på beskrivelser av hva som kjennetegner vårt utvalg og analyser av respondentenes svar på spørsmålene i undersøkelsen framfor å gjøre en mer komparativ analyse. Der det er hensiktsmessig har korrelasjonsanalyser for kategoriske variabler (Pearson's *chi*kvadrat) blitt gjort for å kvantifisere sannsynligheten for den oppnådde fordelingen mellom variabler.

Beskrivelse av utvalget

I spørreundersøkelsen spurte vi hvilket kjønn respondentene identifiserte seg med. De gjensidig utelukkende svaralternativene var «mann», «kvinne», «interkjønn», «transmann», «transkvinne» og «ikke-binær». I tillegg var det mulig å skrive inn foretrukken betegnelse i åpent felt. 55 % av respondentene oppgav at de identifiserte seg som menn og 33 % som kvinner. 13 % identifiserte seg som trans- eller interkjønnperson.⁴ I utvalget er det en overvekt av personer som identifiserer seg som homofile menn. Blant kvinnene er det en større andel som ikke identifiserer seg som lesbiske, men som bifile eller oppga at de foretrekker andre betegnelser. Respondentene kunne også oppgi seksuell orientering i åpent felt, noe 22 % valgte å gjøre, og «panfil», «panseksuell» og «skeiv» er de mest brukte alternative identitetskategoriene.

Vi spurte respondentene om hvilken landbakgrunn de har, og hvilken landbakgrunn foreldrene har. Dette har gitt 68 forskjellige landkategorier.⁵ I tidligere levekårsundersøkelser blant mennesker med innvandrerbakgrunn har man valgt å dele inn respondentene etter Statistisk Sentralbyrås «EØS+»-inndeling, som er en inndeling i Nord-Amerika/Europa/Oseania på den ene siden, og resten av verden på den andre. Denne inndelingen har basis i sosioøkonomiske forhold i landene, og tar ikke høyde for at det er betydelige forskjeller i juridisk og kulturell aksept for skeive liv både internt i de to blokkene og mellom dem. Den internasjonale organisasjonen for lesbiske, homofile, bifile, trans og interkjønn-perso-

ner (ILGA) har rangert alle verdens land etter hvorvidt det politiske og juridiske systemet i landet tilrettelegger for skeive liv, eller om man diskriminerer eller straffeforfølger skeive (ILGA 2017). ILGAs rangering gjør det mulig å gruppere land etter hvor høy score de får på rangeringen. Vi har delt utvalget i to etter de landene med den mest inkluderende lovgivningen fra 2017 på den ene siden og resten av verden på den andre. Med denne inndelingen kommer 126 av våre respondenter fra de 25 landene med mest inkluderende lovgivning. Her finner vi blant annet Albania, Serbia, Sør-Afrika og de søramerikanske landene Bolivia, Brasil, Colombia og Mexico, som ikke faller inn under SSBs «EØS+»-kategori. EØS+-land som ikke er blant de mest inkluderende, er Italia, Litauen, Polen, Romania og Sveits. En inndeling basert på ILGAs rangering er størrelsesmessig lik de to blokkene i SSBs EØS+-inndeling, og vi anser denne for å være mer hensiktsmessig for å fange opp hvordan landbakgrunn kan spille inn for skeive med innvandrerbakgrunn.

Som vi har vist i diskusjonen om tidligere levekårsforskning, er hovedbildet at både skeive og personer med innvandrerbakgrunn er mer utsatt for levekårsbelastninger enn majoritetsbefolkningen (Anderssen med flere 2013; Vrålstad med flere 2017). Forekomsten av levekårsbelastninger i vårt utvalg lar seg ikke direkte sammenlikne med disse tidligere levekårsundersøkelsene (se Eggebø med flere 2018:40-48 og 57-62), men tendensen er den samme, nemlig at det rapporteres om høyere forekomst av levekårsbelastninger enn blant majoritetsbefolkningen. Eksempelvis oppga til sammen 25 % av respondentene å ha blitt utsatt for en eller flere former for trusler og vold, 25 % hadde blitt utsatt for voldtekt (tvunget til seksuelle handlinger mot sin vilje), og 45 % har opplevd å bli presset til seksuelle handlinger. Totalt oppga 26 % å ha en psykisk lidelse som nedsetter funksjoner i dagliglivet. Videre oppga 58 % at de har hatt selvmordstanker, mens 22 % rapporterte at de har forsøkt å ta sitt eget liv. Et flertall av respondentene har jevnlig kontakt med personer i sin nære omkrets, og har minst én person de kan snakke fortrolig med om ting som plager dem. Samtidig oppga et flertall (72 %) at de ofte eller av og til føler seg ensomme. Våre respondenter rapporterte altså om betydelig forekomst av levekårsbelastninger som ensomhet, psykiske helseplager, selvmordstanker og vold.

Diskriminerings erfaringer

Tidligere forskning har vist at både skeive og personer med innvandrerbakgrunn rapporterer om diskriminering på flere ulike arenaer, som skole, utdanning, arbeidsliv, i møte med det offentlige tjenesteapparatet og i offentligheten (Anderssen med flere 2013; Midtbøen og Lidén 2015; Roland og Auestad 2009; van der Ros 2013; Vrålstad med flere 2017). Vi har spurt om ulike former for diskriminering, og stilte likelydende spørsmål om diskriminerings erfaringer for henholdsvis seksuell orientering eller kjønnsuttrykk og hudfarge, etnisitet, religion eller landbakgrunn. I de følgende avsnittene fokuserer vi på diskriminering i form av negativ oppmerksomhet eller oppførsel, og alvorlige former for diskriminering i arbeidslivet. Selv om vi i spørsmålsformuleringene har skilt diskriminering på grunn av seksuell orientering eller kjønnsuttrykk fra diskriminering på grunn av etnisitet, betyr ikke dette at det alltid er mulig for skeive med innvandrerbakgrunn å skille den ene formen for diskriminering fra den andre. Som det framgår av de kvalitative analysene fra samme undersøkelse kan forskjellsbehandling være knyttet til nettopp kombinasjonen av å være skeiv og ha innvandrerbakgrunn, eller også til andre diskrimineringsgrunnlag som for eksempel nedsatt funksjonsevne (Eggebø med flere 2018:87).⁶

Negativ oppmerksomhet eller oppførsel

Tidligere forskning har vist at lesbiske, homofile og bifile arbeidstakere opplever negative kommentarer knyttet til seksuell orientering både rettet mot dem selv og andre (Anderssen med flere 2013:94-5). Skeive er også betydelig mer utsatt for hatefulle ytringer enn befolkningen ellers (Fladmoe og Nadim 2019). Vi har stilt spørsmål om negativ oppmerksomhet eller oppførsel knyttet til seksuell orientering og kjønnsidentitet på den ene siden og på grunn av innvanderbakgrunn på den andre. I begge tilfeller har vi spurt både om negativ oppmerksomhet rettet mot en selv, og negativ oppmerksomhet rettet mot andre.

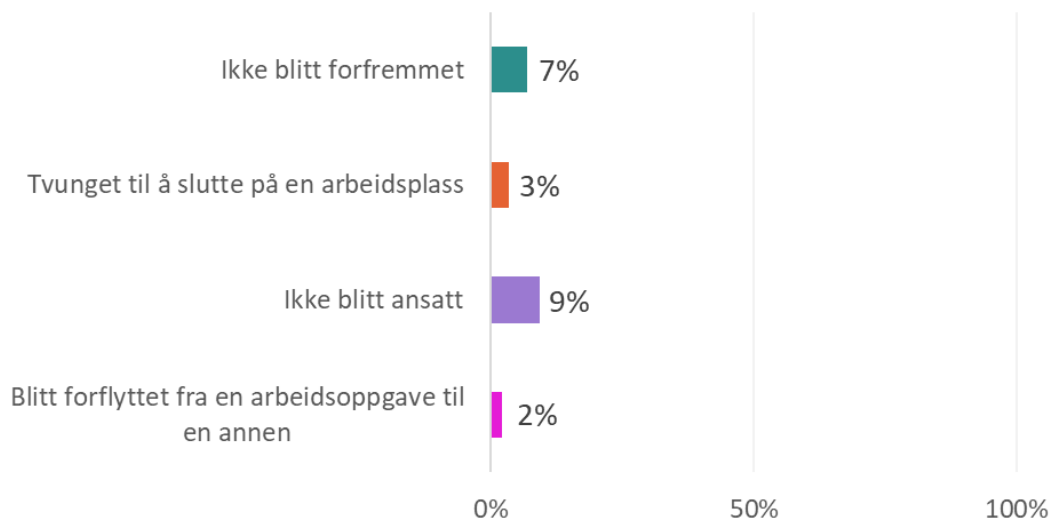
Omtrent 16 % av respondentene oppga å ha opplevd negativ oppmerksomhet knyttet til seksuell orientering eller kjønnsidentitet rettet mot dem selv månedlig eller oftere. I tillegg oppga 33 % at de hadde opplevd dette sjeldnere enn en gang i måneden. Et knapt flertall på 51 % oppgav at de aldri selv hadde opplevd å få rettet negativ oppmerksomhet mot seg knyttet til seksuell orientering og kjønn. Når det kommer til andre rundt dem er tallene høyere: 31 % har opplevd dette minst månedlig og i tillegg hadde 36 % opplevd slik negativ oppmerksomhet rettet mot noen rundt dem sjeldnere enn en gang i måneden.

Omtrent 19 % av respondentene oppga at de hadde opplevd negative kommentarer eller oppførsel rettet mot dem selv på grunn av hudfarge, etnisitet, religion eller landbakgrunn månedlig eller oftere. I tillegg oppga 36 % å ha opplevd dette sjeldnere enn en gang i måneden. Når det gjelder negativ oppmerksomhet rettet mot andre oppga 44 % at de hadde opplevd dette månedlig eller oftere, og i tillegg hadde 33 % opplevd slik negativ oppmerksomhet sjeldnere enn en gang i måneden. Det fremgår av tallene at det er noen flere som rapporterer om negativ oppmerksomhet – både rettet mot en selv og mot andre – på grunn av hudfarge, etnisitet eller landbakgrunn sammenliknet med seksuell orientering og kjønnsidentitet.

Blant dem som har opplevd negative kommentarer eller oppførsel, oppgir de fleste at dette har skjedd sjeldnere enn en gang i måneden. Det er også flere som rapporterer om negative kommentarer og oppmerksomhet rettet mot andre enn mot seg selv. Mindre alvorlige former for diskriminering som forekommer relativt sjelden, trenger ikke få særlig store konsekvenser for hverdagslivet. Samtidig vet vi at også erfaringer med mindre alvorlige negative møter kan ha stor innvirkning når det skjer gjentakende ganger gjennom livsløpet (Bowling 1998; Eggebø, Stubberud og Anderssen 2019; Grue 2018; Hellesund 2008; Joof 2018). Det er heller ikke gitt at det er et veldig tydelig skille mellom å erfare negativ oppmerksomhet rettet mot en selv, kontra det som er rettet mot andre. Som Eggebø og Stubberud (2016:34-5) diskuterer kan kombinasjonen av egne erfaringer med negativ oppmerksomhet og det å være vitne til diskriminering av andre i gruppa man tilhører, bidra til å skape frykt for potensielle krenkelser (se også Perry 2015). Diskriminerings erfaringer som gjentas over tid, i form av både alvorlige og mindre alvorlige hendelser rettet mot en selv og/eller minoritetsgruppen man tilhører, kalles gjerne «minoritetsstress». Det er «den tilleggsbelastningen individer fra stigmatiserte sosiale kategorier utsettes for på grunn av sin minoritetsposisjon» (Bjorkman 2012:10).

Diskriminering i arbeidslivet

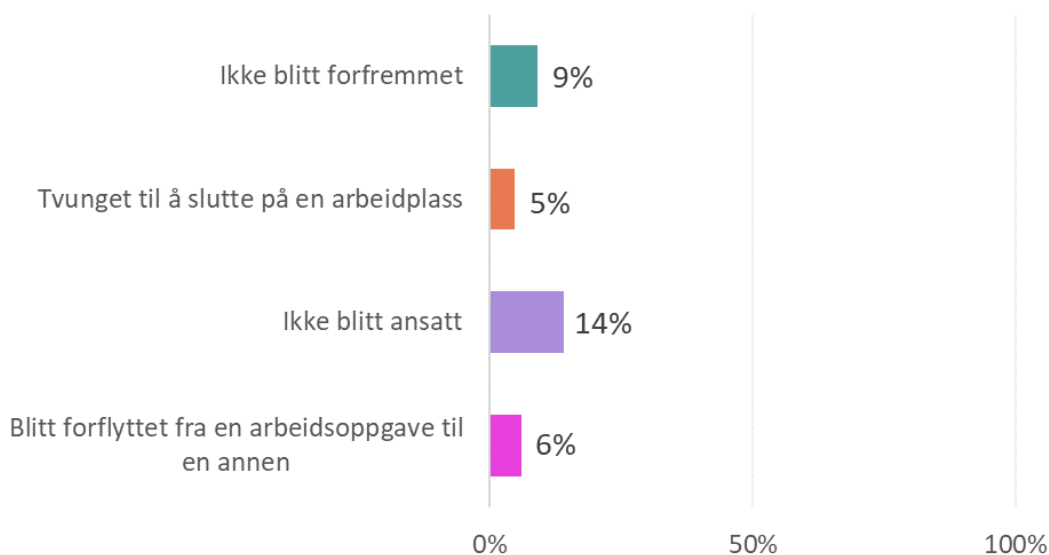
Levekårsforskningen viser at 1 av 10 lesbiske, homofile og bifile rapporterer om diskriminering i arbeidslivet (Anderssen med flere 2013:95-6), mens 1 av 4 personer med innvanderbakgrunn oppgir at de har opplevd diskriminering i forbindelse med ansettelse (Vrålstad med flere 2017:164). I spørreskjemaet stilte vi flere konkrete spørsmål om diskriminering på arbeidsmarkedet, herunder ansettelse, forfremmelse, oppsigelse eller å bli forflyttet fra sine arbeidsoppgaver.⁷ Når det gjelder diskriminering på grunn av seksuell orientering og kjønnsidentitet fordeler svarene seg som følger blant våre respondenter:

Figur 1

Svar på spørsmålet «Har du de siste fem årene blitt utsatt for følgende på en arbeidsplass i Norge fordi du bryter med normer for kjønn eller seksualitet?» Prosent per svaralternativ. N = 206-229.

Over 90 % svarte nei på spørsmålene om de hadde opplevd å ikke bli forfremmet, tvunget til å slutte, ikke ansatt eller blitt forflyttet til andre arbeidsoppgaver fordi de bryter med normer for kjønn og seksualitet. Blant de som har opplevd noe slikt var det flest (9 %) som hadde opplevd ikke å bli ansatt. Forekomsten av arbeidslivsdiskriminering blant våre respondenter er altså omtrent den samme som i den nevnte levekårsundersøkelsen blant lesbiske, homofile og bifile i Norge (se Anderssen med flere 2013:95-6).

Når det gjelder arbeidslivsdiskriminering på grunn av hudfarge, etnisitet, religion eller landbakgrunn er fordelingen på de ulike spørsmålene som følger:

Figur 2

Svar på spørsmålet «Har du de siste fem årene blitt utsatt for følgende på en arbeidsplass i Norge på grunn av hudfarge, etnisitet, religion eller landbakgrunn?» Prosent per svaralternativ. N = 189-198.

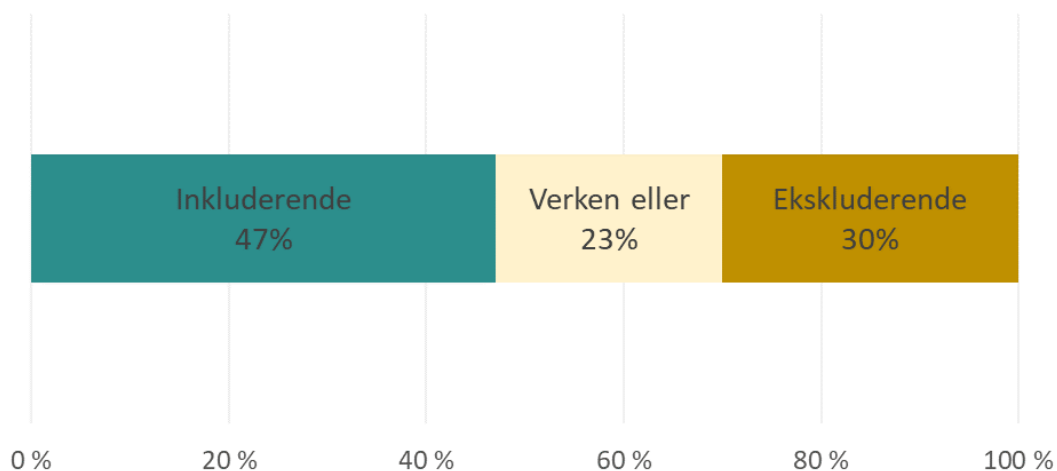
Den største andelen av respondenter som oppga å ha blitt utsatt for diskriminering på arbeidsplassen, mener de ikke ble ansatt på grunn av sin hudfarge, etnisitet, religion eller landbakgrunn (14 %). Blant våre respondenter er det en lavere andel som rapporterer om diskriminering i forbindelse med ansettelse enn i en representativ undersøkelse blant innvandrerbefolkningen (Vrålstad med flere 2017:164). Sammenlignet med svarene på tilsvarende spørsmål om å bryte med normer for kjønn og seksuell orientering, er det imidlertid flere som svarer bekreftende på at de har blitt utsatt for diskriminering på grunn av innvandrerbakgrunn. Tidligere forskning viser som sagt at lesbiske, homofile og bifile i liten grad rapporterer om arbeidslivsdiskriminering (Anderssen med flere 2013), men at slik diskriminering rettet mot personer med innvandrerbakgrunn er et betydelig problem (Midtbøen 2016; Midtbøen 2015; Midtbøen med flere 2015; Vrålstad med flere 2017). Dette peker i retning av at diskriminering i arbeidslivet på grunn av innvandrerbakgrunn er et større problem i Norge enn diskriminering på grunn av seksuell orientering. Når det gjelder diskriminering på grunn av kjønnsidentitet derimot, tyder tidligere forskning på at dette er et betydelig problem (Helsedirektoratet 2015:20-21; Motmans, Wyverkens og Defreyne 2017:75-77; van der Ros 2013).

Sosial inkludering og ekskludering

Som allerede nevnt har tidligere forskning vist at skeive som tilhører etniske eller rasialiserte minoriteter, risikerer å bli utsatt for etnisk eller rasistisk diskriminering i skeive miljøer, og homofob diskriminering i landbaserte, etniske eller religiøse miljøer (Avrahami 2007; Bowleg 2013; Cyrus 2017; El-Tayeb 2012; Elgvin med flere 2014; Følner med flere 2015; Lee med flere 2011; Petzen 2004; Riggs 2013; Veenstra 2013). Forskningen viser imidlertid også at både skeive nettverk og landbaserte, etniske eller religiøse miljøer kan være en uvurderlig kilde til tilhørighet og sosial støtte (Avrahami 2007; McQueeney 2009; Moore 2010). I det følgende undersøker vi forekomsten av inkludering og ekskludering i henholdsvis skeive miljøer og landbaserte nettverk.

Ekskludering og inkludering i landbaserte miljøer

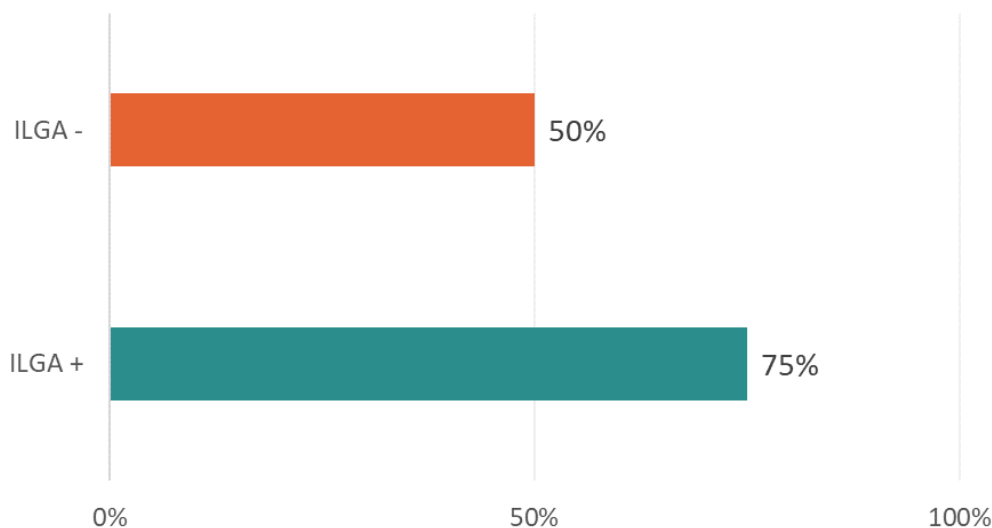
Vi har spurt om hvordan respondentene opplever miljøer med samme landbakgrunn som de selv har i Norge når det gjelder det å bryte med normer for kjønn og seksualitet.

Figur 3

Svar på spørsmålet «Når det gjelder å bryte med normer for kjønn og seksualitet – hvordan opplever du miljøer i Norge med samme landbakgrunn som deg?» Prosent. N = 200.

Stort sett oppfatter respondentene miljøer med samme landbakgrunn som mer inkluderende enn ekskluderende. Likevel oppga til sammen 30 % at de opplever disse miljøene som svært eller stort sett ekskluderende.⁸ Tidligere forskning har vist at noen innvandrergupper i Europa, fra for eksempel Polen, Tyrkia og Marokko, har mer negative holdninger til skeive enn befolkningen ellers (Koopmans 2015; Röder og Lubbers 2015). For å se om det er en sammenheng mellom respondentenes oppfatninger av inkludering og den generelle juridiske og kulturelle konteksten i deres opprinnelsesland, har vi sett på hvordan dette fordeler seg på land som har høy eller lav ILGA-skår (se forklaring i metodeavsnittet).

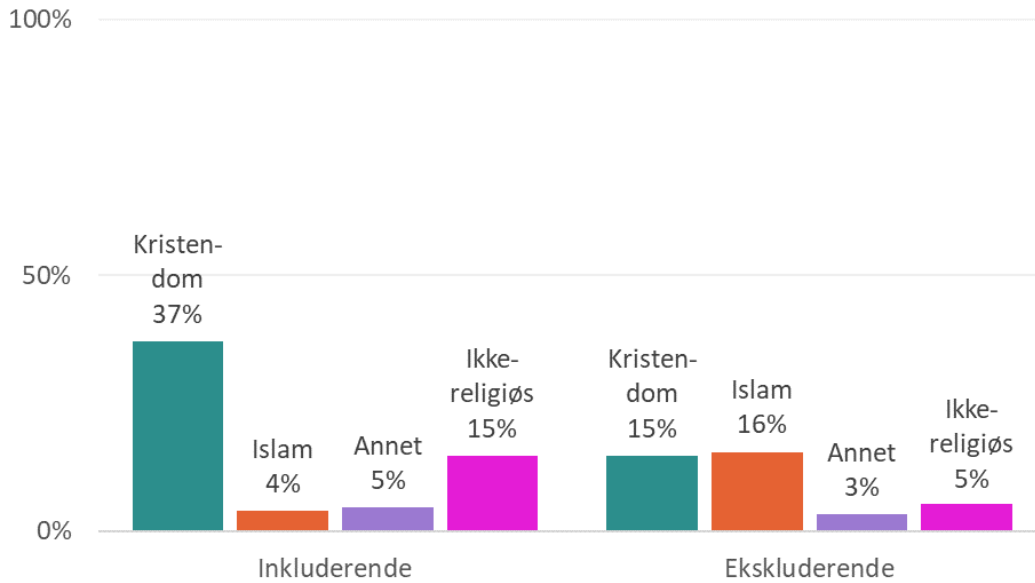

Figur 4

Andel respondenter med bakgrunn fra ILGA+ og ILGA- som oppgir at folk med bakgrunn fra samme land er inkluderende overfor personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Prosent. N = 200.

Det er en ganske tydelig sammenheng mellom å komme fra et land som anerkjenner likekjønnspar juridisk og politisk, og å oppfatte miljøer med deres landbakgrunn som inkluderende. En Pearson's *khi*-kvadrattest gir en *khi*-verdi på 9,7, med *p*-verdi lavere enn 0,01. Det er altså svært lite sannsynlig at denne forskjellen er tilfeldig. Dette er ikke overraskende. I Norge – så vel som i de andre landene med høy ILGA-skår – har vi i løpet av de siste tiårene vært vitne til en sterkt økende aksept for likekjønnspar, som manifesterer seg både i lovgivning og holdninger (Eggebo med flere 2019). Samtidig ser vi at det for eksempel i Øst-Europa og Midtøsten er en vedvarende lav aksept for likekjønnspar (Cochrane 2013:174; Röder med flere 2015:1859; Soral, Bilewicz og Winiewski 2018). De fleste landene i disse regionene har også en repressiv lovgivning overfor seksuelle minoriteter (ILGA 2017). Det synes rimelig at lovgivning – i større eller mindre grad – gjenspeiler sosiale normer og holdninger i samfunnet, og at folks holdninger preges av lovverk og normer i samfunnet man kommer fra.

Tidligere forskning har vist at tilstedeværelse av religiøse normer og praksiser i etniske minoritetsmiljøer – for eksempel kristendom og islam – kan bidra til at skeive føler manglende trygghet og tilhørighet i miljøene (Avrahami 2007:144-6; Ocampo 2014:160-3). Vi ønsket derfor å undersøke om det kunne være sammenheng mellom hvilken religiøs bakgrunn respondentene hadde, forstått som foreldrenes religiøse tilhørighet, og hvordan de oppfattet sitt landmiljø.

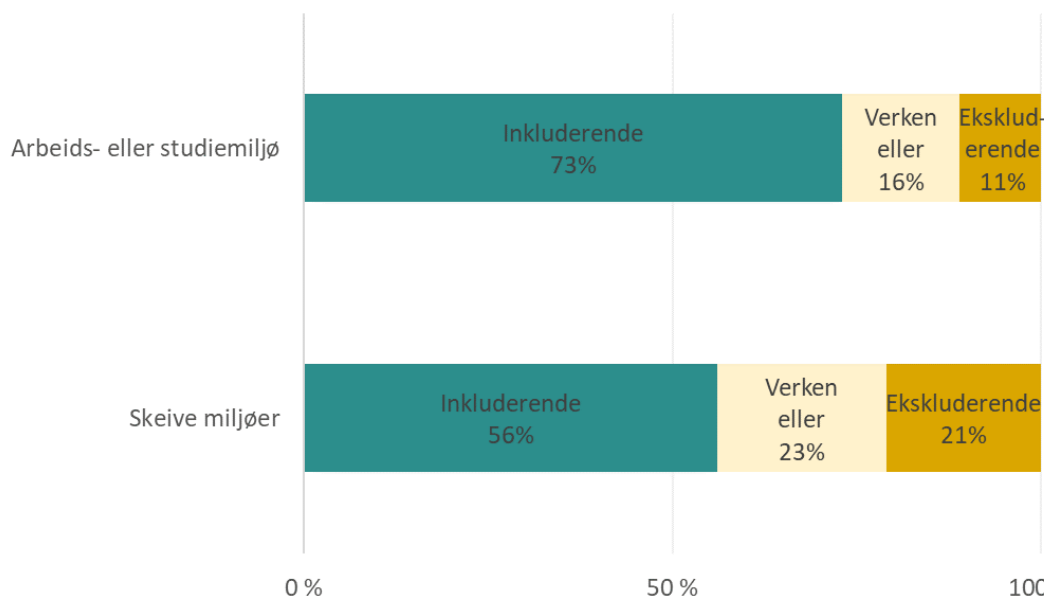
Figur 5

Fordeling med hensyn til foreldres religiøse bakgrunn og oppfattelsen av at folk med bakgrunn fra samme land er inkluderende overfor personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Prosent. N = 148.

Med en *khi*-kvadratverdi på 9,2 ($p = 0,01$) ser vi at én religion skiller seg negativt ut, og det er islam, hvor respondentene med denne bakgrunnen oppga i overveiende grad at de opplever miljøet med samme landbakgrunn som dem som ekskluderende. En analyse av kun kristendom opp mot ikke-religiøsitet avdekker ingen større forskjeller i responser på dette spørsmålet ($khi = 0,2$, $p > 0,6$). Flere studier har vist at muslimer i Europa og Nord-Amerika i større grad oppgir negative holdninger til homofile enn majoritetsbefolkningen og/eller andre religiøse grupper (Cochrane 2013; Friberg 2016; Koopmans 2015; Lewis og Kashyap 2013; Soehl 2017). Samtidig viser disse studiene at det ikke er islam i seg selv som forklarer forskjellen, men en rekke andre faktorer. Én slik faktor er grad av religiøsitet og grad av religiøs fundamentalisme. Også blant kristne har tidligere studier vist at det er en tydelig sammenheng mellom høy grad av religiøsitet og fundamentalisme og negative holdninger til homofile (Cochrane 2013; Koopmans 2015; Lewis med flere 2013). Det er også relevant at flere innvandrergupper i Europa i snitt er mer religiøse enn majoritetsbefolkningen (Röder med flere 2015:1866). Som Röder (2015) med flere har pekt på avhenger graden av aksept i minoritetsmiljøer for personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet også av faktorer som selektiv migrasjon (det vil si hvilke grupper i hjemlandet som har utvandret med hensyn til utdanningsnivå, kjønn, alder og holdninger) og graden av sosial inkludering i ankomstlandet. Til sist er landbakgrunn en annen sentral bakenforliggende faktor: Som Cochrane (2013:174) har påpekt er det rimelig å anta at de negative holdningene blant muslimske innvandrere henger sammen med den juridiske og sosiale konteksten i opprinnelseslandene. I denne sammenhengen er det verdt å merke seg at det også i vårt datamateriale er betydelig overlapp mellom det å ha foreldre med tilhørighet til islam, og det å komme fra et land som ikke anerkjenner likekjønnspar (ILGA 2017).

Ekskludering og inkludering i skeive miljøer

Som diskutert tidligere viser eksisterende forskning at etniske og rasialiserte skeive opplever både inkludering og ekskludering i skeive miljø. Vi ønsket derfor å undersøke i hvor stor grad skeive med innvandrerbakgrunn i Norge oppfattet skeive miljøer som inkluderende eller ekskluderende. Til sammenlikning spurte vi også hvordan de oppfattet sitt arbeids- eller studiemiljø. Svarene fordelte seg som følger:

Figur 6

Opplevelse av inkludering og ekskludering knyttet til landbakgrunn, etnisitet eller religion i arbeids- eller studiemiljøet og i skeive miljøer. N = 209

Resultatene viste at de fleste respondentene oppfatter skeive miljøer som inkluderende, men 1 av 5 oppgav at de oppfattet skeive miljøer som ekskluderende. Erfaringer med usynliggjøring og ekskludering i hvite skeive miljøer er dokumentert i tidligere forskning. En rekke studier, blant annet fra Australia og USA, har undersøkt rasisme og stereotypier i hvite skeive miljøer (Callander, Holt og Newman 2012; Han 2007; Han 2008; Lanzerotti med flere 2002; Logie og Rwigema 2014; Riggs 2013; Teunis 2007; Tin 1999). Det er ikke overraskende at rasisme, islamofobi, stereotypier og fordommer som er til stede i majoritetsbefolkningen i Norge (Blom 2017; Hoffmann og Moe 2017), også finnes blant skeive. Innvandrerbefolkningen – særlig muslimer – blir dessuten i mange sammenhenger fremstilt som homofobe og en trussel mot skeive, noe som kan bidra til å forsterke islamofobi og rasisme (Gressgård og Jacobsen 2008; Schotten 2016).

Interessant nok rapporterte respondentene at de opplever skeive miljøer som mer ekskluderende enn deres arbeids- eller studiemiljø. Dette trenger ikke nødvendigvis å bety at skeive miljøer er mer fordomsfulle enn arbeids- og studiemiljøene respondentene beveger seg i. Det kan også tenkes å bety at det er særlig sår å bli ekskludert fra miljøer og arenaer hvor man forventer tilhørighet. For mange skeive medfører åpenhet kompliserte eller brutte relasjoner til egen familie, men at valgte familier i form av venner og nettverk kan kompensere for dette (Weston 1991). Derfor kan inkluderende skeive miljøer være svært viktig for levekår og livskvalitet.

Diskusjon

I denne artikkelen har vi analysert erfaringer med diskriminering og sosial ekskludering blant et utvalg skeive med innvandrerbakgrunn i Norge. Studien har sitt utgangspunkt i Crenshaws oppfordring om å studere erfaringene til de av oss som tilhører flere minoriteter. Studier som denne er blitt kalt for gruppesentrert eller intrakategorisk tilnærming til empiriske studier av interseksjonalitet (Choo med flere 2010; McCall 2001). De fleste slike studier har fokusert på kvinner som tilhører etniske, rasialiserte eller religiøse minoriteter, og det er vanligst å benytte kvalitative data (McCall 2005; Orupabo 2014; Scott med flere 2017). Denne studien – hvor vi har benyttet kvantitative data til å utforske erfaringene til skeive med innvandrerbakgrunn – utgjør i så måte et empirisk nybrottsarbeid. I det følgende vil vi diskutere studiens funn i lys av tidligere forskning på interseksjonalitet og dens implikasjoner for videre forskning.

Et sentralt teoretisk premiss i interseksjonalitetslitteraturen er at man bør tilstrebe å analysere fram hvordan ulike maktstrukturer samvirker og hvordan komplekse sosiale prosesser skaper kontekstspesifikke former for diskriminering og marginalisering (Crenshaw 1989; McCall 2005). I vår studie har vi valgt å fokusere på diskrimineringserfaringer knyttet til henholdsvis kjønn og seksuell orientering på den ene siden og innvandrerbakgrunn på den andre. Vi har stilt likelydende, men separate spørsmål om diskriminering langs disse to dimensjonene, og data belyser hvordan de to diskrimineringsdimensjonene som vi fokuserer på her fremtrer ulikt i ulike kontekster. I artikkelen har vi vektlagt tre sentrale former for diskriminering: 1) Et mindretall rapporterte om diskriminering i arbeidslivet. Noen flere rapporterte om slik diskriminering på grunn av etnisitet, hudfarge, religion og landbakgrunn sammenliknet med kjønn og seksuell orientering. 2) Utvalget rapporterte om et betydelig omfang av diskriminering i form av negative kommentarer eller oppførsel rettet mot dem selv og andre, noen flere på grunn av etnisitet, hudfarge, religion og landbakgrunn enn på grunn av kjønn og seksuell orientering. 3) Et betydelig mindretall rapporterte om erfaringer med sosial ekskludering i henholdsvis skeive miljøer og i innvandrer miljøer. Ekskludering på grunn av seksuell orientering og kjønnsidentitet er særlig fremtredende i innvandrer miljøer bestående av personer med bakgrunn fra land hvor skeives rettigheter står svakt. Disse analysene av sosial ekskludering er særlig sentrale fordi det viser hvordan personer som tilhører flere minoritetsgrupper, kan ha vanskeligheter med å få innpass i minoritetsnettverk basert på én bestemt gruppetilhørighet.

Som Hae Yeon Choo med flere (2010:135) har påpekt er det viktig å undersøke hvordan andre ulikhetsdimensjoner enn de som er fokus i en bestemt studie – i vårt tilfelle innvandrerbakgrunn og seksuell orientering og kjønnsidentitet – spiller inn og kan bidra til å forklare sosial eksklusjon. Blant skeive med innvandrerbakgrunn kan det være særlig relevant å undersøke hvilken betydning landbakgrunn, religiøs tilhørighet, oppholdsstatus og sosioøkonomisk status har. Vårt utvalg er langt mer utsatt for fattigdom og økonomisk marginalisering enn befolkningen forøvrig, selv om de er svært høyt utdannet (se tabell 1). Tidligere forskning har vist tydelige sammenhenger mellom fattigdom, svak tilknytning til arbeidslivet, psykiske plager og sosial marginalisering (Barstad 2017). Dermed kan det tenkes at sosioøkonomiske faktorer er mer avgjørende for å forklare sosial marginalisering i vårt utvalg enn seksuell orientering og kjønnsidentitet. Samtidig ser det ut til at det å bryte med normer for kjønn og seksualitet forsterker disse utfordringene (Eggebo med flere 2018; Stubberud og Akin 2018). De av oss som opplever diskriminering og sosial ekskludering på flere sentrale arenaer – herunder minoritetsmiljøer som kunne ha vært viktige støttende nettverk – vil være særlig utsatt for marginalisering og levekårsutfordringer.

En begrensning med vår studie er at det ikke er mulig å gjøre systematiske sammenlik-

ninger med andre grupper, verken ved bruk av våre egne data eller ved å sammenlikne med tidligere levekårsundersøkelser. For å muliggjøre systematiske sammenlikninger av ulike grupper i fremtidige studier, ville det vært hensiktsmessig om levekårsundersøkelser blant befolkningen som helhet inkluderer informasjon om tilhørighet til ulike minoritetsgrupper, herunder innvandrerbakgrunn, skeive og personer med nedsatt funksjonsevne. Selv om gruppene ikke skulle være store nok til sammenlikning i enkeltundersøkelser, vil man kunne aggregere mer robuste utvalg når undersøkelser gjentas over tid. Det vil også være en fordel at levekårsundersøkelser rettet mot spesifikke minoritetsgrupper, for eksempel levekår blant innvandrerbefolkningen og levekår blant lhbt-personer, i større grad innrettes på en slik måte at spørsmålene kan sammenliknes og at man inkluderer noen spørsmål om flere/andre diskrimineringsgrunnlag.

I fremtidige studier vil vi oppfordre til flere forsøk på å kombinere kontekstsensitive interseksjonelle perspektiver med kvantitative metoder som tradisjonelt har vært rettet mot generaliserbare funn. De for tiden mest sofistikerte kvantitative, kausale analyser av interseksjonalitet baserer seg på flernivå, multippel regresjonsanalyse (Scott med flere 2017). Selv om dette er krevende analyser som krever store datasett, vil det være en viktig del av en ambisiøs agenda for fremtidig diskrimineringsforskning. Når det gjelder undergrupper av minoritetsgrupper, som for eksempel skeive med innvandrerbakgrunn, skeive med samisk bakgrunn, interkjønnpersoner og transpersoner, vil det gjerne være urealistisk å fremskaffe store nok (representative) utvalg. Da er det, slik vi har valgt å gjøre i denne undersøkelsen, et godt alternativ å benytte seg av selvrekruttering gjennom interesseorganisasjoner. Slike undersøkelser er et viktig supplement til kvalitativ forskning på den ene siden og representative undersøkelser på den andre.

Tilgang til data

Datasettet som underbygger denne artikkelen er tilgjengelig på NTNU Open Research Data, <https://doi.org/10.18710/AQBBUI>.

Noter

- 1 «Lhbtis», «lhbtiq» «lhbt», «lhb», eller «skeiv» brukes gjerne som samlebetegnelse for personer som på ulike måter kan sies å bryte med hetero- eller cisnormen, det vil si antakelsen om at mennesker utvetydig kan kategoriseres som enten menn eller kvinner og tiltrekkes av det andre kjønn. I denne artikkelen bruker vi «skeiv» som samlebetegnelse, bortsett fra der vi viser til andre studier som benytter andre betegnelser og/eller inkluderer andre grupper. Vi bruker i denne artikkelen «person med innvandrerbakgrunn» som en samlebetegnelse for innvandrere og etterkommere.
- 2 I tillegg har vi vurdert spørsmål fra andre relevante undersøkelser (Friberg 2016; Følner med flere 2015; Thoresen og Hjemdal 2014; Vrålstad med flere 2017).
- 3 SSB statistikkbank, kildetabell 07116, avlest oktober 2018.
- 4 Respondenter plasserte seg innenfor transspekteret ved å velge betegnelse «transmann», «transkvinne», «ikke-binær» eller oppga annen foretrukket betegnelse. I tillegg var det to respondenter som valgte svaralternativet «interkjønn/person med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling».
- 5 Fordelt på verdensdeler ser det ut som følger:

Afrika	16
Asia	54
Europa	127
Nord-Amerika og Oseania	27
Sør-Amerika	22

- 6 Se også NOU 2011: 18 Struktur for likestilling side 43-45 for en diskusjon om rettsvern mot sammensatt diskriminering.
- 7 Selv om ikke alle hadde en jobb eller studerte på undersøkelsestidspunktet, handler disse spørsmålene om opplevelser det siste året eller de siste fem årene, så vi spurte alle respondenter om de har diskriminerings erfaringer fra slike arenaer, uavhengig av nåværende status.
- 8 Merk at vi ikke spurte om respondentene tilbringer mye tid i miljøer med samme landbakgrunn, så dette baserer seg på deres inntrykk av egne landmiljøer.

Litteratur

- Anderssen, Norman, Liliana Buer, Oyeniyi Samuel Olaniyan og Kristi Malterud 2016. *Kartlegging av levekår blant lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Et indikatorsett for ti års oppfølging*. Bergen: Universitetet i Bergen. <https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00003758> (Lastet ned 04.10.2018.)
- Anderssen, Norman og Kirsti Malterud 2013. *Seksuell orientering og levekår*. Bergen: Uni Research. http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/7550/Seksuell_orientering_og_levek%C3%A5r.pdf (Lastet ned 04.10.2018.)
- Avrahami, Dina 2007. *Vi dansar inte på bordet: lesbiska invandrarkvinnor i Sverige: stigmatisering & stolthet*. Ramlösa: Pickabook förlag.
- Balsam, Kimberly F., Yamile Molina, B. Beadnell, J. Simoni og K. Walters 2011. «Measuring multiple minority stress: the LGBT People of Color Microaggressions Scale», *Cultur Divers Ethnic Minor Psychol* 17 (2): 163-174. <https://doi.org/10.1037/a0023244>
- Balsam, Kimberly F., Yamile Molina, Jessica A. Blayney, Tiara Dillworth, Lindsey Zimmerman og Debra Kaysen 2015. «Racial/ethnic differences in identity and mental health outcomes among young sexual minority women», *Cultural diversity & ethnic minority psychology* 21 (3): 380-390. <https://doi.org/10.1037/a0038680>
- Barstad, Anders 2017. *Syk, fattig og ensom?* Statistisk Sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/syk-fattig-og-ensom> (Lastet ned 01.02.2019.)
- Bjorkman, Mari 2012. *Lesbisk selvtillit – lesbisk helse: utfordringer og mestringsstrategier hos lesbiske kvinner*. Phd-avhandling, Institutt for samfunnsmedisinske fag, Universitetet i Bergen.
- Blom, Svein 2017. *Holdninger til innvandrere og innvandring 2017*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Bowleg, Lisa 2013. «“Once You’ve Blended the Cake, You Can’t Take the Parts Back to the Main Ingredients»: Black Gay and Bisexual Men’s Descriptions and Experiences of Intersectionality», *Sex Roles* 68 (11): 754-767. <https://doi.org/10.1007/s11199-012-0152-4>
- Bowling, Benjamin 1998. *Violent racism: victimization, policing, and social context*. Oxford: Oxford university press.
- Callander, Denton, Martin Holt og Christy E. Newman 2012. «Just a preference: racialised language in the sex-seeking profiles of gay and bisexual men», *Culture, Health & Sexuality* 14(9): 1049-1063. <https://doi.org/10.1080/13691058.2012.714799>
- Choo, Hae Yeon og Myra Marx Ferree 2010. «Practicing Intersectionality in Sociological Research: A Critical Analysis of Inclusions, Interactions, and Institutions in the Study of Inequalities», *Sociological Theory* 28 (2): 129-149. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2010.01370.x>
- Cochrane, Christopher 2013. «The Effects of Islam, Religiosity, and Socialization on Muslim-Canadian Opinions about Same-Sex Marriage», *Comparative Migration Studies* 1 (1): 147-178. <https://doi.org/10.5117/cms2013.1.Coch>
- Crenshaw, Kimberle 1989. «Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics», *University of Chicago Legal Forum* 1989139-167.

- Cyrus, Kali 2017. «Multiple minorities as multiply marginalized: Applying the minority stress theory to LGBTQ people of color», *Journal of Gay & Lesbian Mental Health* 21 (3): 194-202. <https://doi.org/10.1080/19359705.2017.1320739>
- Dalgard, Anne Berit 2018. *Levekår blant norskfødte med innvandrereforeldre i Norge 2016*. Oslo: Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/352917?ts=163f3c45b50> (Lastet ned 21.09.2018.)
- Díaz, R. M., G. Ayala, E. Bein, J. Henne og B. V. Marin 2001. «The impact of homophobia, poverty, and racism on the mental health of gay and bisexual Latino men: findings from 3 US cities», *American journal of public health* 91 (6): 927-932.
- Eggebø, Helga og Elisabeth Stubberud 2016. *Hatefulle ytringer delrapport II: Forskning på hat og diskriminering*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Eggebø, Helga, Elisabeth Stubberud og Norman Anderssen 2019. *Skeive livsløp En kvalitativ studie av levekår og sammensatte identiteter blant lhbtis-personer i Norge*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Eggebø, Helga, Elisabeth Stubberud og Henrik Karlstrøm 2018. *Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge*. Bodø: Nordlandsforskning. http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1324905-1543846499/Dokumenter/Rapporter/1018/NF_9_2018.pdf (Lastet ned 05.02.2019.)
- El-Tayeb, Fatima 2012. «'Gays who cannot properly be gay': Queer Muslims in the neoliberal European city», *European Journal of Women's Studies* 19 (1): 79-95. <https://doi.org/10.1177/1350506811426388>
- Elgvin, Olav, Kristine Bue og Arne Backer Grønningsæter 2014. *Åpne rom, lukkede rom: LHBT i etniske minoritetsgrupper*. Oslo: Fafo.
- Feragen, Kristin Billaud, Charlotte Heggeli og Anne Wæhre 2019. *Livssituasjonen for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling i Norge*. Oslo: Oslo Universitetssykehus, Senter for sjeldne diagnoser, og Nasjonal kompetansetjeneste for sjeldne diagnoser. <https://www.bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00004919> (Lastet ned 20.05.2019.)
- Fladmoe, Audun og Marjan Nadim 2019. *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. https://www.bufdir.no/Global/Erfaringer_med_hat_ytringer_og_hets_blant_LHBT_personer_andre_minoritetsgrupper_og_den_ovrige_befolkningen.pdf (Lastet ned 25.03.2019.)
- Friberg, Jon Horgen 2016. *Assimilering på norsk: Sosial mobilitet og kulturell tilpasning blant ungdom med innvandrerbakgrunn*. Oslo: Fafo.
- Følner, Bjarke, Mikkel Dehlholm og Jasmin Maria Christiansen 2015. *Nydanske LGBT-personers levevilkår*. København: Als Research. <http://www.uvm.dk/Aktuelt/~UVM-DK/Content/News/Ligestilling/2015/151001-Ny-undersogelse-kaster-lys-over-levevilkaarene-for-nydanske-homoseksuelle> (Lastet ned 07.01.15.)
- Gressgård, Randi og Christine Jacobsen 2008. «Krevende toleranse. Islam og homoseksualitet», *Tidsskrift for kjønnsforskning* 32 (2): 22-39.
- Grue, Jan 2018. *Jeg lever et liv som ligner deres: en levnetsbeskrivelse*. Oslo: Gyldendal.
- Han, Chong-suk 2007. «They Don't Want To Cruise Your Type: Gay Men of Color and the Racial Politics of Exclusion», *Social Identities* 13 (1): 51-67. <https://doi.org/10.1080/13504630601163379>
- Han, Chong-suk 2008. «No fats, femmes, or Asians: the utility of critical race theory in examining the role of gay stock stories in the marginalization of gay Asian men», *Contemporary Justice Review* 11 (1): 11-22. <https://doi.org/10.1080/10282580701850355>
- Hellesund, Tone 2008. *Identitet på liv og død: marginalitet, homoseksualitet og selvmord*. Oslo: Spartacus forlag.

- Helsedirektoratet 2015. *Rett til rett kjønn – helse til alle kjønn: Utredning av vilkår for endring av juridisk kjønn og organisering av helsetjenester for personer som opplever kjønnsinkongruens og kjønnsdysfori*. Helsedirektoratet. https://www.regjeringen.no/contentassets/d3a092a312624f8e88e63120bf886e1a/rapport_juridisk_kjonn_100415.pdf (Lastet ned 29.09.2018)
- Hoffmann, Christhard og Vibeke Moe (red.) 2017. *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017: befolkningsundersøkelse og minoritetsstudie*. Oslo: Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter. <https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antsemittisme/befolkningsundersokelse%3A-holdninger-til-joder-og-a/> (Lesedato 01.07.2019.)
- Høibråten, Audrey Charlotte Chisholm 2018. *Dobbel dose annerledes: En kvalitativ studie av unge skeive med etnisk minoritetsbakgrunn i Oslo*. Masteroppgave, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.
- ILGA, The international lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association 2017. *Maps – sexual orientation laws*. ILGA The international lesbian, bisexual, trans and intersex association. <https://ilga.org/maps-sexual-orientation-laws> (Lastet ned 05.02.2019.)
- Joof, Camara 2018. *Eg snakkar om det heile tida*, Oslo: Samlaget.
- Kim, Hyun-Jun og Karen I. Fredriksen-Goldsen 2017a. «Disparities in Mental Health Quality of Life Between Hispanic and Non-Hispanic White LGB Midlife and Older Adults and the Influence of Lifetime Discrimination, Social Connectedness, Socioeconomic Status, and Perceived Stress», *Res Aging* 39 (9): 991-1012. <https://doi.org/10.1177/0164027516650003>
- Kim, Hyun-Jun, Sarah Jen og Karen I. Fredriksen-Goldsen 2017b. «Race/Ethnicity and Health-Related Quality of Life Among LGBT Older Adults», *Gerontologist* 57 (suppl 1): S30-s39. <https://doi.org/10.1093/geront/gnw172>
- Koopmans, Ruud 2015. «Religious Fundamentalism and Hostility against Out-groups: A Comparison of Muslims and Christians in Western Europe», *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41 (1): 33-57. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2014.935307>
- Kum, Seon 2017. «Gay, gray, black, and blue: An examination of some of the challenges faced by older LGBTQ people of color», *Journal of Gay & Lesbian Mental Health* 21 (3): 228-239. <https://doi.org/10.1080/19359705.2017.1320742>
- Lanzerotti, Rachel, Michael Mayer, Wendy Ormiston og Laura Podwoski 2002. «Racism in Queer Communities: What Can White People Do?», *Race, Gender & Class* 9 (1): 55-71.
- Lee, Edward Ou Jin og Shari Brotman 2011. «Identity, refugeeness, belonging: Experiences of sexual minority refugees in Canada», *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie* 48 (3): 241-274.
- Lewis, Valerie A. og Ridhi Kashyap 2013. «Are Muslims a Distinctive Minority? An Empirical Analysis of Religiosity, Social Attitudes, and Islam», *Journal for the Scientific Study of Religion* 52 (3): 617-626. <https://doi.org/10.1111/jssr.12044>
- Logie, Carmen H. og Marie-Jolie Rwigema 2014. «“The Normative Idea of Queer is a White Person»: Understanding Perceptions of White Privilege Among Lesbian, Bisexual, and Queer Women of Color in Toronto, Canada», *Journal of Lesbian Studies* 18 (2): 174-191. <https://doi.org/10.1080/10894160.2014.849165>
- McCall, Leslie 2001. *Complex inequality: gender, class, and race in the new economy*. New York: Routledge.
- McCall, Leslie 2005. «The Complexity of Intersectionality», *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 30 (3): 1771-1800. <https://doi.org/10.1086/426800>
- McQueeney, Krista 2009. «"We are God's Children, Y'All": Race, Gender, and Sexuality in Lesbian- and Gay-Affirming Congregations», *Social Problems* 56 (1): 151-173. <https://doi.org/10.1525/sp.2009.56.1.151>

- Merlo, Juan 2018. «Multilevel analysis of individual heterogeneity and discriminatory accuracy (MAIHDA) within an intersectional framework», *Social Science & Medicine* 20374-80. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.12.026>
- Midtbøen, Arnfinn 2016. «Discrimination of the Second Generation: Evidence from a Field Experiment in Norway», *Journal of International Migration and Integration* 17 (1): 253-272. <https://doi.org/10.1007/s12134-014-0406-9>
- Midtbøen, Arnfinn H. 2015. «Etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet», *Tidsskrift for samfunnsforskning* 56 (1): 4-30.
- Midtbøen, Arnfinn og Hilde Lidén 2015. *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge: en kunnskapsgjennomgang*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Moore, Mignon R. 2010. «Black and Gay in L.A.». I: D. M. Hunt og A.-C. Ramón (red.): *Black Los Angeles: American dreams and racial realities*. New York: New York University Press.
- Motmans, Joz, Elia Wyverkens og Justine Defreyne 2017. *Being transgender in Belgium. Ten years later*. Brussel: Institute for the equality of women and men. https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/118_-_being_transgender_in_belgium.pdf (Lastet ned 03.05.2019.)
- Narvesen, Richard Ruben 2010. *Bestem deg, er du homo eller muslim? – Jeg er et menneske!: en kvalitativ studie av livshistoriene til åtte lesbiske, homofile og bifile med muslimsk bakgrunn*. Masteroppgave, Høgskolen i Oslo.
- NOU 2011: 18. *Struktur for likestilling*. Publisert av: Barne-, likestillings- og intergreringsdepartementet.
- Ocampo, Anthony C. 2014. «The Gay Second Generation: Sexual Identity and Family Relations of Filipino and Latino Gay Men», *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40 (1): 155-173. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.849567>
- Orupabo, Julia 2014. «Interseksjonalitet i praksis: Utfordringer med å anvende et interseksjonalitetsperspektiv i empirisk forskning», *Sosiologisk tidsskrift* 22 (04): 329-351.
- Parent, Mike C., Cirleen Deblaere og Bonnie Moradi 2013. «Approaches to Research on Intersectionality: Perspectives on Gender, LGBT, and Racial/Ethnic Identities», *Sex Roles* 68 (11-12): 639-645. <https://doi.org/10.1007/s11199-013-0283-2>
- Perry, Barbara 2015. «Exploring the community impacts of hate crime». I: N. Hall, A. Corb, P. Giannasi, og J. G. D. Grieve (red.): *The Routledge international handbook on hate crime*. Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203578988>
- Petzen, Jennifer 2004. «Home or Homelike?: Turkish Queers Manage Space in Berlin», *Space and Culture* 7 (1): 20-32. <https://doi.org/10.1177/1206331203256851>
- Riggs, Damien W. 2013. «Anti-Asian Sentiment Amongst a Sample of White Australian Men on Gaydar», *Sex Roles* 68 (11): 768-778. <https://doi.org/10.1007/s11199-012-0119-5>
- Roland, Erling og Gaute Auestad 2009. *Seksuell orientering og mobbing*. Stavanger: Senter for atferdsforskning.
- Röder, Antje og Marcel Lubbers 2015. «Attitudes towards Homosexuality amongst Recent Polish Migrants in Western Europe: Migrant Selectivity and Attitude Change», *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41 (11): 1858-1884. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1023183>
- Schotten, C. Heike 2016. «Homonationalism», *International Feminist Journal of Politics* 18 (3): 351-370. <https://doi.org/10.1080/14616742.2015.1103061>
- Scott, Nicholas A. og Janet Siltanen 2017. «Intersectionality and quantitative methods: assessing regression from a feminist perspective», *International Journal of Social Research Methodology* 20 (4): 373-385. <https://doi.org/10.1080/13645579.2016.1201328>
- Soehl, Thomas 2017. «From origins to destinations: acculturation trajectories in migrants' attitudes towards homosexuality», *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43 (11): 1831-1853. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1246178>

- Soral, Wiktor, Michał Bilewicz og Mikołaj Winiewski 2018. «Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization», *Aggressive Behavior* 44 (2): 136-146. <https://doi.org/10.1002/ab.21737>
- Stubberud, Elisabeth og Helga Eggebø 2020. «Voldsutsatthet blant skeive med innvandrerbakgrunn». I: A. Bredal, H. Eggebø, og A. Eriksen (red.) *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm.
- Stubberud, Elisabeth og Deniz Akin 2018. *Alene og skeiv. En studie av livssituasjonen for skeive enslige mindrårige asylsøkere i omsorgssentre og asylmottak*. Steigen: Forlaget Nora. https://bufdir.no/Aktuelt/Ny_studie_om_livssituasjonen_for_skeive_enslige_mindrearige_asylsokere_i_omsorgssentre_og_mottak/ (Lastet ned 05.02.2019.)
- Stubberud, Elisabeth, Deniz Akin og Stine H. Bang Svendsen 2019. «A Wager for Life», 9 (4): 445. <https://doi.org/10.2478/njmr-2019-00036>
- Teunis, Niels 2007. «Sexual objectification and the construction of whiteness in the gay male community», *Culture, Health & Sexuality* 9 (3): 263-275. <https://doi.org/10.1080/13691050601035597>
- Thoresen, Siri og Ole K. Hjemdal 2014. *Vold og voldtekt i Norge: en nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Tin, Hinde Ena Burs 1999. «Looking Out, Looking In», *Journal of Homosexuality* 36 (3-4): 143-157. https://doi.org/10.1300/J082v36n03_09
- van der Ros, Janneke 2013. *Alskens folk: Levekår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitetstematikk*. Hamar: Likestillingssenteret.
- Veenstra, Gerry 2013. «The Gendered Nature of Discriminatory Experiences by Race, Class, and Sexuality: A Comparison of Intersectionality Theory and the Subordinate Male Target Hypothesis», *Sex Roles* 68 (11): 646-659. <https://doi.org/10.1007/s11199-012-0243-2>
- Vrålstad, Signe og Kjersti Stabell Wiggen 2017. *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Oslo: Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2016> (Lastet ned 28.09.2018.)
- Warner, Leah R. 2008. «A Best Practices Guide to Intersectional Approaches in Psychological Research», *Sex Roles* 59 (5): 454-463. <https://doi.org/10.1007/s11199-008-9504-5>
- Weston, Kath 1991. *Families We Choose: Lesbians, Gays, Kinship*. Columbia: Columbia University Press.
- Whitfield, Darren L., N. Eugene Walls, Lisa Langenderfer-Magruder og Brad Clark 2014. «Queer Is the New Black? Not So Much: Racial Disparities in Anti-LGBTQ Discrimination», *Journal of Gay & Lesbian Social Services* 26 (4): 426-440. <https://doi.org/10.1080/10538720.2014.955556>

Appendiks

Tabell 1. Fordeling på utvalgte bakgrunnsvariabler

Kjønn	
Kvinne	31 %
Mann	55 %
Ikke-binær	13 %
Alder	
16-20	7 %
21-25	14 %
26-35	43 %
36-45	25 %
45-60	11 %
Bosted	
Oslo og omegn	61 %
Bergen, Stavanger eller Trondheim	19 %
By med 20 000 – 100 000 innbyggere	13 %
By eller tettsted med færre enn 20 000 innbyggere	6 %
Utdanning	
Ikke fullført noen utdanning	1 %
9-årig eller 10-årig grunnskole	3 %
Videregående skole (1-3 år etter grunnskolen)	14 %
Universitet/høgskole (1-4 år etter videregående skole)	39 %
Universitet/høgskole med høyere grad	43 %
Inntekt	
Inntil 99 999	12 %
100 000 – 299 999	31 %
300 000 – 499 000	25 %
500 000 – 699 999	20 %
700 000 – 899 000	5 %
900 000 eller mer	6 %
Yrkesdeltakelse	
Yrkesaktiv	59 %
Student/elev	20 %
Deltaker i introduksjonsprogram	3 %
Arbeidsledig	12 %
Ufør	3 %
Annet	4 %